

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

УДК 339.9:001

НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

В. А. Макаренко

студент бакалаврату, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID-0009-0006-8863-9731

NATIONAL INNOVATION SYSTEM OF UKRAINE IN WARTIME: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, PROSPECTS

V. A. Makarenko

Bachelor's student, National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
ORCID-0009-0006-8863-9731

Анотація: Інновації є ключовим чинником економічної стійкості і є особливо важливими у сучасних умовах повномасштабної війни та післявоєнного відновлення. У цій роботі проаналізовано основні зміни, які відбулися в інноваційному середовищі України під час війни, розглянуто динаміку інноваційних показників, а також визначено головні виклики й перспективи для подальшого розвитку інноваційного потенціалу країни.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, Національна інноваційна система, війна, Україна, економічна стабільність.

Annotation: Innovations are a key factor of economic sustainability and are especially important in the current conditions of full-scale war and post-war recovery. This paper analyzes the main changes that took place in Ukraine's innovation environment during the war, examines the dynamics of innovation indicators, and identifies the main challenges and prospects for further development of the country's innovation potential.

Keywords: innovation, innovation activity, National Innovation System, war, Ukraine, economic stability.

У сучасному світі інновації є важливим компонентом економічного зростання, національної конкурентоспроможності та сталого розвитку. На науково-технічний потенціал країни значною мірою впливає національна інноваційна система, яка є сукупністю організацій, нормативно-правових актів та зв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності. НІС України зіткнулася зі значними перешкодами під час повномасштабного вторгнення, яке Росія розпочала проти України у 2022 році. Значні втрати дослідницької інфраструктури, зменшення фінансування інновацій та виїзд працівників - все це стало наслідком воєнних дій.

Для аналізу стану інноваційної діяльності України варто дослідити певні показники. Зокрема, доцільно звернути увагу на ключові чинники, які безпосередньо впливають на результативність інноваційної діяльності в економіці країни. Серед них варто виділити такі:

- витрати на інновації та наукові дослідження
- кількість підприємств, що впроваджують інновації та їх частка серед усіх підприємств
- кількість підприємств, що впроваджували нові інтеграційні процеси процесів;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції та її частка до загального обсягу реалізованої продукції.

Таблиця 1 - Чинники, що впливають на результативність інноваційної діяльності України

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

Рік	Витрати на інновації, млн.грн	Витрати на наукові дослідження і розробки, млн.грн	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, шт	Частка кількості підприємств, що впроваджували інновації у загальній кількості підприємств, %	Кількість підприємств, що впроваджували нові інноваційні процеси, шт	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн	% до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств
2020	23329,6	17024,2	718	14,9	647	59510,8	1,1
2022	14042,7	17117,8	254	6,3	193	47845,5	0,7

Створено автором за даними [1]

У період з 2020 по 2022 рік ключові показники інноваційної діяльності в Україні зазнали суттєвого погіршення, що напряду пов'язано з початком повномасштабної війни. Витрати на інновації скоротились майже на 40%, що свідчить про зниження інвестиційної активності з боку підприємств. Водночас витрати на наукові дослідження й розробки залишилися майже на тому ж рівні, що може свідчити про підтримку наукової сфери з боку держави або міжнародних партнерів. Особливо помітним також є скорочення кількості підприємств, що впроваджували інновації: у 2022 році їх було лише 254 проти 718 у 2020-му. Це вказує на те, що більшість підприємств зосередилися не на розвитку, а на збереженні базової діяльності.

Як висновок, повномасштабна війна стала критичним фактором, що стримує розвиток інноваційної діяльності в Україні. Для стабілізації ситуації необхідне посилення державної підтримки інновацій, залучення міжнародної допомоги та стимулювання підприємств до впровадження новітніх технологій.

Варто також розглянути джерела фінансування інноваційної діяльності.

Таблиця 2 - Структура джерел фінансування інноваційної діяльності України

Рік	Власні кошти	Кошти	Кошти	Кошти
-----	--------------	-------	-------	-------

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

	підприємств, млн.грн	державного бюджету, млн.грн	інвесторів- нерезидентів, млн.грн	інших джерел, млн.грн
2020	17514,8	965,1	2146,8	334,2
2022	10262,5	967,2	1158,5	537,3

Створено автором за даними [1]

Аналізуючи структуру джерел фінансування інноваційної діяльності у 2020 та 2022 роках можна сказати, що основним джерелом залишаються власні кошти підприємств. Проте у 2022 році, на тлі повномасштабної війни, їх частка зменшилася, як і загальний обсяг фінансування. Водночас зросла частка коштів державного бюджету та інших джерел, що свідчить про часткову переорієнтацію системи фінансування. З огляду на боргове навантаження підприємств та обмеженість їхніх ресурсів, покладатися виключно на власне фінансування в умовах кризи стає неможливо і варто залучати сторонні джерела.

Крім цього, варто дослідити, яким же є загальний стан інноваційної діяльності в Україні. На основі даних, які представлені у звіті про Global Innovation Index [2, с. 1; 3, с. 213], на рис. 1 представлено динаміку місцерозташування України за ГІІ протягом 2020-2023 років.

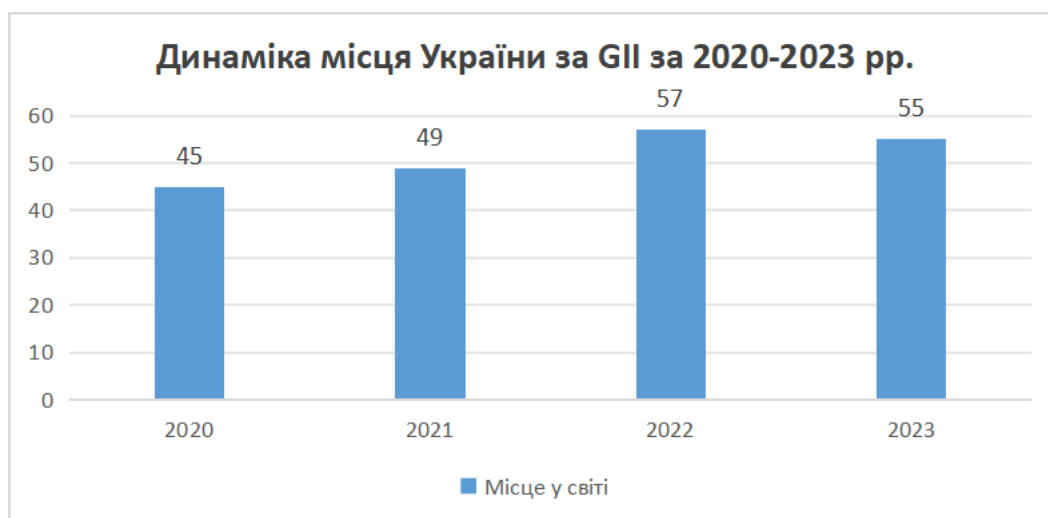

Рисунок 1 - динаміка місця України в загальному рейтингу Global Innovation Index протягом 2020-2023 років

Створено автором за даними [2]

Згідно з Глобальним інноваційним індексом за 2022 рік, Україна зайняла 57-му, а за 2023 рік - 55-ту позицію серед 132 країн світу за рівнем інноваційної діяльності (GII). Найменш розвиненими залишаються такі компоненти, як ринкова розвиненість, інституційне середовище та інфраструктура, на що варто звернути увагу при створенні стратегії розвитку інновацій для країни.

Неуспішний економічний розвиток України супроводжувався трансформацією дослідницької та інноваційної систем. Було здійснено низку спроб використати інструменти та стимули інноваційної політики, але їхні результати були не зовсім позитивними, оскільки загальні умови для ведення бізнесу були досить поганими. І з початком війни дана ситуація також загострюється.

Слід зазначити, що Україна не має успішного досвіду спрямованих структурних перетворень та підтримки зростання на основі інновацій. В останні передвоєнні роки з'явився запит на реформування науково-технічної політики, оскільки наука та дослідження є основними джерелами інновацій [4].

Підтримання інноваційної діяльності для бізнесу будь-якої країни є доволі актуальним питанням та завданням до виконання номер один у тактичному й стратегічному план-прогнозі його діяльності. Проте є досить серйозні відмінності між функціонуванням бізнесу країни в мирний час та його діяльністю в кризові часи, такі, як, наприклад, пандемія або ж повномасштабна війна. Основним завданням уряду України стало визначення та оновлення неперіоритетних секторів з метою забезпечення ефективного функціонування національної інноваційної системи до 2023 року. Цей процес відбувався з урахуванням критичних потреб країни в умовах воєнного стану [5].

Важливим моментом для підтримання інноваційної діяльності в Україні є те, що 30.03.2023 року набрала чинності Постанова, запропонована Кабінетом Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

України від 28.12.2016 року № 1056» (№ 283) [6]. В цій Постанові зазначено та обгрунтовано продовження здійснення середньотермінових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на загальнодержавному рівні протягом 2023 року.

На перший погляд, План відновлення має комплексний характер та амбітні цілі і розглядається урядом як шанс не лише компенсувати збитки, завдані війною, а й прискорити економічне зростання та покращити якість життя в Україні.

Попри наявність стратегічних документів, присвячених відновленню та розвитку України, багато з них досі не є остаточно доопрацьованими.

На думку іноземних фахівців та експертів [7], відповідальних за окремі напрями, чинна стратегія інноваційного розвитку України ще не може вважатися повністю доопрацьованою. Серед ключових проблем — слабка координація між різними програмами, низька узгодженість заходів, а також недостатня увага до досліджень і розробок. Інноваційна активність згадується здебільшого лише у контексті розвитку машинобудування, що суттєво обмежує бачення потенціалу науки й технологій у ширшому масштабі. Внаслідок цього постає загроза, що наука та інновації знову не стануть вирішальним фактором розвитку України.

Підхід уряду до економічного розвитку, який передбачає скорочення фінансування та обмежену підтримку інноваційної діяльності, є нестійким у довгостроковій перспективі. Без розвиненої науково-технічної бази Україна ризикує втратити здатність до швидкої адаптації в умовах надзвичайних ситуацій.

Додатковим викликом стала повномасштабна війна, яка не тільки загострила існуючі проблеми, а й створила нові. Війна завдала значної шкоди українському науковому потенціалу, розміри якої досі не повністю оцінені. Вона стримує розвиток приватної підприємницької ініціативи, поглиблює

економічний спад та зменшує можливості для реалізації інноваційного потенціалу [8].

Світовий досвід демонструє: країни, які змогли трансформувати науку у джерело сталого розвитку, досягли значного економічного зростання і високого рівня життя. Відтак, Україні необхідно переглянути своє бачення інноваційної політики та розглядати її як фундаментальну складову післявоєнного відновлення та довгострокового розвитку.

Серед ключових пріоритетів майбутньої інноваційної політики варто виділити кілька стратегічних напрямів. По-перше, необхідно сприяти зростанню частки високотехнологічної та середньо-високотехнологічної продукції в загальному обсязі національного виробництва, що дозволить зміцнити позиції України на світових ринках. По-друге, важливо активізувати як державні, так і приватні інвестиції у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, а також зміцнювати зв'язки між наукою та промисловістю з метою ефективного впровадження новітніх розробок у виробництво. По-третє, доцільно зосередити увагу на комерціалізації інноваційних ідей шляхом створення сприятливого внутрішнього ринкового середовища, яке стимулюватиме попит на інноваційну продукцію.

Література

1. Сайт Державної служби статистики України. *Наука, технології та інновації*
URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення: 19.04.2025).
2. Global Innovation Index 2022. UKRAINE. С. 14 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf. (дата звернення: 19.04.2025).
3. Global Innovation Index 2022 What is the future of innovation-driven growth? С. 266 URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

4. Gryga V., Ryzhkova Y. RESEARCH AND INNOVATION POLICY AT WARTIME: CASE OF UKRAINE. 2022 URL: https://www.researchgate.net/publication/387241276_Research_and_innovation_policy_at_wartime_case_of_Ukraine (дата звернення: 19.04.2025).
5. Химич І. ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ. 2023 URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1222.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).
6. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2023 рік: Постанова Кабінету Міністрів України № 1056-2016-п від 05.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.04.2025).
7. Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022 ‘Lugano Declaration’. Cabinet ministry of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2022/05.07/Lugano%20Declaration%20URC2022.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).
8. Григорян О. Розвиток економіки України за умов ведення військових дій. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2023. URL: <https://isg-journal.com/isjmef/article/download/262/138> (дата звернення: 19.04.2025).